

Cumhuriyet Dönemi'nde Gümüşhane'de Görev Yapan Valiler (1923-1950)

Recep Mutlu ÖZBAYIK*

Recep ÇELİK**

Makale Bilgisi

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 14.05.2025
Makalenin Kabul Tarihi: 12.06.2025
DOI: 10.54970/turkuaz.1699027

ÖZET

Cumhuriyet'in ilânını takip eden dönemde Türkiye'nin idarî yapısında köklü bir yeniden yapılanma süreci yaşanmış; merkezîyetçi devlet anlayışı doğrultusunda taşra teşkilâtları yeniden kurgulanmıştır. Bu süreçte, valilik kurumu devletin taşradaki temsil kapasitesinin artırılmasında ve modernleşme politikalarının yerel düzeyde uygulanmasında merkezi bir rol üstlenmiştir. Osmanlı'dan devralınan idarî mirasla şekillenen bu kurum, Cumhuriyet döneminde sadece bir mülki amirlikten ibaret kalmamış, idarî, siyasal ve toplumsal bir otorite odağına dönüşmüştür. Bu makale, 1923-1950 yılları arasında Gümüşhane vilayetinde görev yapan valileri tarihsel bağlam içinde ele alarak, Cumhuriyet'in erken dönem kamu yönetimi pratiğiyle taşra idaresi arasındaki ilişkileri analiz etmektedir. Çalışmada, valilerin özgeçmişleri, görev süresince yürüttükleri idarî faaliyetler, karşılaştıkları sorunlar ve merkezî siyasetle kurdukları ilişkiler incelenmiştir. Bu inceleme, Gümüşhane'nin merkezîyetçi devletin taşradaki temsiline dair önemli bir laboratuvar niteliği taşıdığını ortaya koymakta; valilerin idarî pratiği üzerinden Cumhuriyet rejiminin taşra ölçekli kurumsallaşma süreci ve ideolojik inşası görünür kılınmaktadır. Böylece valilik kurumu, tarihsel süreklilik ve dönüşüm ekseninde çok katmanlı bir otorite yapısı olarak değerlendirilmekte ve modern Türkiye'nin idarî modernleşme serüvenine katkı sağlayan aktörlerin rolü vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Valilik Kurumu, Gümüşhane, Mülki İdare, Valilik.

Content of this Journal is licensed
Under Creative Commons Attribution
NonCommercial 4.0 International
(CC BY-NC 4.0)

Governors Who Served in Gümüşhane During the Republican Period (1923-1950)

ABSTRACT

In the period following the proclamation of the Republic, a radical restructuring process took place in the administrative structure of Turkey; provincial organizations were restructured in line with the centralist state understanding. During this process, the institution of governorship assumed a central role in increasing the representation capacity of the state in the provinces and in the implementation of modernization policies at the local level. This institution, shaped by the administrative legacy inherited from the Ottoman Empire, did not remain merely a provincial governorship in the Republican period, but transformed into a focus of administrative, political and social authority. This article analyzes the relations between the public administration practice of the early period of the Republic and the provincial administration by examining the governors who served in Gümüşhane province between 1923 and 1950 in a historical context. This study examines the CVs of the governors, the administrative activities they carried out during their term of office, the problems they encountered and the relations they established with central politics. This examination reveals

*Doktora Öğrencisi, Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Gümüşhane/Türkiye. E-posta: recepobayik@gmail.com, ORCID Id: 0000-0001-9719-040X

**Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Gümüşhane/Türkiye. E-posta: celikrcp@hotmail.com, ORCID Id: 0000-0002-4050-3812

that Gümüşhane is an important laboratory for the representation of the centralist state in the provinces; The provincial-scale institutionalization process and ideological construction of the Republican regime are made visible through the administrative practices of the governors. Thus, the institution of governorship is evaluated as a multi-layered authority structure on the axis of historical continuity and transformation, and the role of the actors who contributed to the administrative modernization adventure of modern Turkey is emphasized.

Keywords: Republic Period, Governorship Institution, Gümüşhane, Civil Administration, Governorship.

1. GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte Türkiye'de idarî teşkilât gerek normatif gerekse kurumsal boyutta köklü bir dönüşüm sürecine dâhil edilmiş; merkez-taşra ekseninde tezâhür eden bu yeniden yapılanma, modern kamu yönetimi ilkeleri ile tarihsel süreklilik arasındaki gerilim hattında vücut bulmuştur. Devletin siyasî ve idarî organlarının, özellikle de yürütme erkini il düzeyinde temsil eden valilik makamının, bu süreçte üstlendiği işlevler hem merkezîyetçi devlet tasavvurunun pratiğe taşınması hem de yerel dinamiklerin modernleşme idealine eklenmesi bakımından belirleyici olmuştur. Etimolojik kökeni Arapça "velâ" fiiline dayanan ve "yetki kullanmak, korumak, yönetmek" anlamlarını haiz "vâlî" unvanı; Türk idarî literatüründe bir ili devlet adına temsil eden en yüksek mülki idare amiri olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr>). Cumhuriyet döneminde de siyasal iktidarın taşradaki görünürlüğünü temin eden merkezi bir aktör hüviyeti kazanan vâlî bu konumu ile sıradan bir bürokrat olmaktan çıkarak, idarî, siyasal ve sosyolojik veçheleri olan çok katmanlı bir otoriteye dönüştürmüştür (Polat, 1970: 70). Valiliğin özellikle mahallî kamu hizmetlerinin koordinasyonundan kamu düzeninin tesisine, sosyo-ekonomik kalkınma programlarının uygulanmasından ideolojik söylemin yerelleştirilmesine kadar geniş bir görev alanı bulunmaktadır. Bu makamın söz konusu çok yönlü statüsü, vilayet örgütlenmesinde teknik personeli dahi kendisine bağlayan hiyerarşik bir merkezîyet mekanizmasının inşasını sağlamıştır (Durak, 2023: 3).

Valilik kurumunun tarihsel kökleri, Tanzimat'tan itibaren ivme kazanan idarî modernleşme girişimlerine uzanmaktadır. 1864 Vilayet Nizamnâmesi (Düster, "Teşkilat-ı Vilayet Nizamnamesi", 608 - 625) ile somutlaşan bu yeni düzen, eyalet sisteminin yerini vilayet-liva-kaza-nahiye-köy eksenli hiyerarşik bir şemaya bırakmasını sağlamıştır (Ortaylı, 2010: 498). Tanzimat meclisleri aracılığıyla yerel katılımı muhafaza ederken, pratikte merkezî kontrolü pekiştiren bu model, askerî idarenin ağırlığını azaltıp mülki idareyi sivilleşirmeyi amaçlayan çabaların sonucudur. Ahmet Cevdet Paşa'nın kodifikasyon faaliyetleri, Fuat Paşa'nın modernleşmeci perspektifi ve Mithat Paşa'nın âdem-i merkezîyetçi eğilimleri, taşra idaresinin teorik omurgasını teşkil etmiş; söz konusu fikirler Tuna ve Manastır vilayetlerinde denenen uygulamalarla kurumsal olgunluğa erişmiştir (Kılıç, 2005: 99-100). Neticede 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnâmesi, Osmanlı taşra idaresini standartlaştıran ilk sistematik metin olarak hem kendi dönemine hem de Cumhuriyet Türkiye'sinin idarî yapılanmasına referans teşkil etmiştir (Ortaylı, 2010: 502).

Cumhuriyet döneminde ise 1921 ve 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunları (Düster, Teşkilâtı Esasiye Kanunu No: 85, 196-199; Resmi Gazete, 7 Şubat 1921, Resmi Gazete, 24 Mayıs 1924) ile çerçevesi yeniden çizilen vilayet kavramı, başta 1929 Vilâyet İdaresi Kanunu (Resmi Gazete, 5 Mayıs 1929) olmak üzere müteakip mevzuatla daraltılmış; idarî birimlerin sayısının artırılması ve yetkilerin merkezde toplanması suretiyle merkezî otoritenin taşra üzerindeki denetimi tahkim edilmiştir. Aynı hedefe matuf olarak teşkil edilen Umumî Müfettişlik Kurumu, 1927-1952 yılları arasında valilerin yetki alanını sınırlandıran ve merkezî iradeyi doğrudan sahaya taşıyan ve Türkiye'nin özellikle geri kalmış bölgelerinde devletçilik politikalarının yoğun uygulama alanı bulduğu bir dönemde devlet eliyle ülkeyi kalkındırmak için oluşturulmuştur (Resmi Gazete 16 Temmuz 1927). Birinci (Doğu), İkinci (Trakya), Üçüncü (Doğu Karadeniz), Dördüncü (Dersim) ve Beşinci (Çukurova) Umumî Müfettişliklerin kuruluşu, güvenlik, iskân ve bayındırlık politikalarının merkezî koordinasyon altında yürütülmesine imkân sağlamıştır (Resmi Gazete, 25 Kasım 1934, Özbay, 2019: 49-57). Böylelikle valilik kurumu, müfettişlik makamı ile hiyerarşik bir denetim ilişkisine dâhil edilmiştir. 1947'de hukuken ilga edilen bu sistem, 24 Ocak 1952 tarihinde Demokrat Parti Urfa Milletvekili Mustafa Remzi Bucak tarafından hazırlanan ve "Umumi Müfettişlik Kanunu ile ek ve tadillerinin yürürlükten

kaldırılmasını öngören kanun teklifi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde müzakere edilmiş ve nihayet 21 Kasım 1952 tarihinde kabul edilerek uygulamada zaten işlevsiz hâle gelmiş olan Umumi Müfettişlik teşkilatının hukuki varlığı da sona erdirilmiş; bu kurumun teşkilat yapısı ve personel kadrosu resmî olarak yürürlükten kaldırılmıştır (Resmi Gazete, 29 Kasım 1952, Bulut, 2015: 103-104).

Gümüşhane vilayeti, söz konusu merkezîyetçi dönüşümlerin hem idarî laboratuvarı hem de taşranın toplumsal dinamiklerini yansıtan özgün bir saha olarak öne çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde gerçekleştirilen yol, iâşe ve iskân projeleri; izleyen süreçte Millî Korunma Kanunu uygulamaları, parti teşkilatlanması ve güvenlik stratejileri gibi politikalara burada bizzat valiler aracılığıyla hayat verilmiştir. Bu bağlamda 1923-1950 yılları arasında görev yapan Ahmet Durmuş Evrendilek'ten Ahmet Turgut Başkaya'ya kadar tüm valilerin her biri, Cumhuriyet'in taşra ölçekli modernleşme ve merkezîleşme hamlelerinin farklı veçhelerini tecrübe etmiş; vilâyetin idarî, iktisadî ve toplumsal yapısına damgasını vurmuştur. Valilerin bireysel idare tarzları ile merkezî siyasetin stratejik hedefleri arasındaki etkileşim, Gümüşhane özelinde devlet-toplum ilişkilerinin seyrini belirleyen asli unsurlardan biri olmuştur.

Bu çalışma, 1923-1950 yılları arasında Gümüşhane vilayetinde görev yapmış valilerin meslekî yaşam öykülerini ve görevde buldukları süre zarfında icra ettikleri idarî faaliyetleri elden geldiğince tarihsel bağlam içerisinde incelemeyi amaçlamaktadır. Cumhuriyet'in erken döneminde şekillenen merkezîyetçi kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde, bu valilerin yürüttükleri uygulamalar, devletin taşradaki kurumsal kapasitesinin yanında Cumhuriyet ideolojisinin mahallî düzeydeki yansımalarını da görünür kılmıştır. Bu kapsamda çalışma, söz konusu dönemde görev yapan valilerin özgeçmişleri, daha önceki idarecilik tecrübeleri ve Gümüşhane'deki faaliyet alanları, dönemin siyasal, idarî ve sosyolojik çerçevesi içerisinde değerlendirilmiş; bu bağlamda, valilerin taşra düzeyinde üstlendikleri roller hem idarî gelenekle hem de Cumhuriyet'in yeniden inşa süreciyle irtibatlandırılmıştır.

2. GÜMÜŞHANE'DE GÖREV YAPAN VALİLER (1923-1950)

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yetişmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nesil mülki idare amirlerinden biri olarak tanınan Ahmet Durmuş Bey (Evrendilek), 1884 yılında, dönemin idarî yapısına göre Konya Vilayetine bağlı bulunan, günümüzde ise Antalya'nın ilçelerinden biri olan İbradı'da dünyaya gelmiştir. Babası, yörenin tanınmış kadılarından Halil İbrahim Efendi, annesi ise Nefise Hanım'dır (İBA, No: 76).

Ortaöğretimini İbradı Rüştîyesinde tamamlamasının ardından, lise öğrenimini İstanbul'daki seçkin eğitim kurumlarından biri olan Vefa İdadisi'nde başarıyla tamamlamıştır (Çankaya, 1968: 1178). 1908 yılının Temmuz ayında, Mekteb-i Mülkiye'den üstün başarı derecesiyle mezun olan Ahmet Durmuş Bey, aynı yılın Eylül ayında, ilk görev yeri olarak tayin edildiği Bursa Vilayeti Maiyyet Memurluğunda stajına başlamış, ardından Nisan 1909'da Konya Vilayeti'ne nakledilmiştir. Hüdavendigâr Vilayeti ve Konya Vilayeti'nde maiyet memuru olarak başlayan kamu görevleri süreci, sırasıyla Babaeski, Silivri, Gerze, Balya, Kartal, Tire, Bartın, Söğüt, Cide, Bakırköy gibi çok sayıda kazada kaymakamlık görevleriyle devam etmiştir (İBA, No: 76).

Gerek yöneticilikteki liyakati gerekse memuriyetteki katkıları nedeniyle kendisine kısa sürede asaleten kaymakamlık yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda, 1911 yılının Eylül ayında Babaeski kazasına kaymakam olarak atanmış; ardından sırasıyla 1912'de Silivri, 1914'te Gerze, 1915'te Balya, 1918'de Kartal ve 1919 yılı başlarında ise Tire kazalarında yürüttüğü kaymakamlık görevleriyle taşra yönetimi pratiğini genişletmiştir (İBA, No: 76). Özellikle İzmir'in işgalinden sonra yoğunluk kazanan direniş hareketlerinin ivme kazandığı süreçte, Tire'de görevde bulunan Ahmet Durmuş Bey, Millî Mücadele'nin yerel örgütlenme boyutunda aktif sorumluluk üstlenmiştir. Bu çerçevede Kuva-yı Milliye'nin bölgedeki teşkilatlanmasına öncülük ederek sivil direnişin kurumsallaşmasında mühim bir rol oynamıştır. Ancak, Yunan kuvvetlerinin Tire'yi işgal etmesi üzerine görevinden feragat etmek zorunda kalmış; müteakip dönemde ise, Millî Mücadele'nin farklı cephelerinde görevlendirilmiştir. Bu kapsamda; Aralık 1919'da Bartın, Haziran 1920'de Söğüt, Eylül 1921'de Cide ve Aralık 1922'de İstanbul'un Bakırköy kazasında kaymakamlık görevlerinde bulunarak, savaş koşullarında devlet

otoritesinin taşrada sürdürülmesine katkı sağlamıştır (İBA, No: 76). İdari teşkilattaki başarısı ve taşra yönetiminde gösterdiği kurumsal organizasyon yeteneği nedeniyle mutasarrıflık makamına terfi ettirilen ve 27 Ağustos 1923 yılı itibarıyla Gümüşhane Sancağı Mutasarrıflığı görevine “naklen ve terfian tayin” olan Ahmet Durmuş Bey, aynı yıl içerisinde bu birimin vilayet statüsüne dönüştürülmesiyle birlikte, Gümüşhane Vilâyeti Valiliği görevine terfien tayin edilmiştir. Gümüşhane Sancağı Mutasarrıflığı görevine 4000 kuruş maaşla başlayan Ahmet Durmuş Bey, Gümüşhane Valiliği görevine geçtikten sonra 5000 kuruş maaş almaya başlamıştır. Takiben Haziran 1925 tarihinde bu maaş 1000 kuruş zamlı 6000 kuruşa çıkarılmış ve Kırklareli Valiliği’ne tahvil edilmiştir (İBA, No: 76).

Ahmet Durmuş Bey’in Gümüşhane Valiliği döneminde yaptığı katkılar ve gösterdiği üstün çaba nedeniyle Dâhiliye Vekâleti tarafından takdirnameye layık görülmüştür. Arşivde yer alan sicil dosyasındaki mükâfat belgesine göre, Ahmet Durmuş Bey’in Gümüşhane ili merkezinden Köse ve Kelkit ilçelerine uzanan yolların inşasında gösterdiği gayret, doğrudan takdir edilmiştir. Söz konusu belgede, kendisinin bu yol projelerini bizzat sahada nezaret ve takip ettiği, ulaşımın “her türlü vesait-i nakliye ile münasip bir hale getirilmesini sağladığı” ve bu faaliyetlerin yerel halkın ulaşım ve ticaret imkânlarına doğrudan katkı sunduğu ifade edilmektedir (İBA, No: 76).

Gümüşhane Vilayetinde ulaştırma ve altyapı faaliyetlerinin yanı sıra, kamu güvenliği, eğitim altyapısı ve temel kamu binalarının inşası alanında da Ahmet Durmuş Bey’in gösterdiği yönetsel özen, Dâhiliye ve Nafia Vekâletleri arasındaki yazışmalarda vurgulanmıştır. Valilik görevinde gösterdiği disiplin, düzen ve “ehemmiyet” ilkeleri sayesinde kamu kaynaklarının azami verimlilikle kullanıldığı belirtilmiştir. Bu noktada, 1925 yılına ait belgelerde, sınırlı bütçeye rağmen projelerin ilerletilmesi ve denetim altında sürdürülmesinin, bizzat Ahmet Durmuş Bey’in yönetim anlayışının bir sonucu olduğu beyan edilmiştir. 1940 yılının Ekim ayında Bolu Valiliği görevine getirilen Evrendilek, bu görevini ifa etmekteyken bölgeyi etkileyen büyük bir deprem felaketinin ardından, yaşadığı yoğun stresin de etkisiyle ciddi sağlık sorunları yaşamaya başlamış ve bu durum üzerine 1944 yılı Ekim ayında resmî görevlerinden emekliliğe sevk edilmiştir. Ancak, kamusal hizmetten tamamen kopmamış, 1945 yılında Ankara Belediyesi İktisat Müdürlüğü bünyesinde daha düşük ücretle görevlendirilmiş ve burada çeşitli idari görevlerde bulunmuştur. Bu hizmet süreci, 1948 yılında ilgili görevin memuriyet statüsüne dönüştürülerek kadrosunun kaldırılması ile sona ermiştir (İBA, No: 76).

Ahmet Durmuş Bey’in 1925 yılında sona eren görev sürecinin ardından Gümüşhane Valiliği makamına atanan Sait Bey (Özsoy), Cumhuriyet’in merkezîyetçi idari yapısını taşrada inşa etmeye devam eden isimlerden biridir. 1884 yılında, dönemin kültürel ve idarî açıdan stratejik merkezlerinden biri olan Kavala şehrinde dünyaya gelen Sait Bey, eğitim hayatına Osmanlı Rumeli’sinin önemli kentlerinden biri olan Selanik’te başlamış ve devrin saygın eğitim kurumlarından biri olarak kabul edilen Selanik İdadisin’den mezun olmuştur (İBA No: 124).

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte yeniden şekillenen merkez-taşra ilişkisinin kurumsallaşmasında etkin roller üstlenmiş olan Sait Bey, bu yeni idari yapılanma sürecinde ilk görev yeri 1923–1925 yılları arasında Cebel-i Bereket (günümüzde Osmaniye) Vilayeti olmuştur (İBA, No: 124).

Cebel-i Bereket Valiliği’nin ardından, 1925 yılında Kırklareli Valiliği’ne atanmış; burada geçirdiği bir yıllık görev süresi içerisinde, Cumhuriyet yönetimi açısından kritik önemdeki olaylardan biri olarak kabul edilen ve kaçak olarak değerlendirilen eski Ankara Valisi Abdülkadir Bey’in yakalanması sürecine tanıklık etmiştir (<https://www.academia.edu>). Bu olay, dönemin siyasî ve idari hassasiyetleri bağlamında Sait Bey’in valiliği ile doğrudan ilişkilendirilmiş ve kamuoyunda ciddi bir yankı uyandırmıştır. Sait Bey’in müteakip görevi, 1926 yılında atandığı Gümüşhane Valiliği olmuş ve bu görevde yaklaşık dört yıl, yani 1930 yılına kadar bulunmuştur.

Sait Bey’in görev yılları (1926–1930), merkezî idarenin taşradaki temsilcileri aracılığıyla siyasî ve sosyal reformları uygulamaya koyduğu kritik bir döneme tekabül etmektedir. Görev süresince, ilin idari mekanizmalarının kurumsallaştırılması, taşra teşkilatının merkezî yönetimle eşgüdüm içerisinde çalışmasını sağlayacak idari yapıların tesisi yönünde çaba sarf ettiği görülmekle birlikte; hakkında çeşitli dönemlerde başlatılan idarî tahkikatların çokluğu ve bu tahkikatların içeriksel ağırlığı, kariyerinin bu dönemine gölge düşüren başlıca unsurlar arasında yer almıştır. Özellikle 1930

Yılına gelindiğinde, hakkında yürütülen idarî soruşturmalar ve bu süreçte düzenlenen müfettiş raporları çerçevesinde öne çıkmıştır. Bu çerçevede Dâhiliye Vekâlet'ine bağlı Mülkiye Müfettişliği tarafından hazırlanan ve Şûra-yı Devlet Mülkiye Dairesi'ne sunulan tahkikat dosyasında, valilik görevini ifa ederken uygulamaya koyduğu bazı idarî tasarrufların yürürlükteki mevzuat ile örtüşmediği belirtilmiştir.

Tahkikat neticesinde Dâhiliye Vekâleti Hukuk Müşavirliği tarafından kaleme alınan ve 30 Nisan 1933 tarihli 2642 sayılı yazıda Sait Bey'in görevde bulunduğu dönemde şahsına ve bazı mahallî memurlara isnat edilen fiiller hakkında işlem başlatılmış ve sonrasında 1930-1931 yılları arasında İçel¹ (günümüzde Mersin) Valiliği'ne atanmıştır (İBA No: 124). Sait Bey'in burada geçirdiği yaklaşık bir yıllık kısa görev süresi sonrası erken yaşta (47 yaşında) emekliliğe sevk edilmiştir. Ancak burada dikkat çekici olan husus, hakkında yürütülen soruşturmaların neticesinde verilen kararların "men'i muhakeme" düzeyinde kalması ve ciddi bir adli müeyyideye dönüşmemesidir (İBA, No: 124).

Sait Bey sonrası Gümüşhane Valiliğine Hüseyin Hüsnü Bey (Berker) atanmıştır. 1881 yılında Kastamonu'nun Daday kazasında dünyaya gelen Hüseyin Hüsnü Bey, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde şekillenen bürokratik eğitim sisteminin temel taşlarından biri olan Mülkiye Mektebi'nden 1904 yılında mezun olmuştur. Eğitim hayatının ardından Kastamonu Vilayeti Maiyyet Memurluğunda göreve başlayan Berker hem idarî hem de eğitsel sorumluluklar üstlenerek çok yönlü bir mülki idare kariyerinin ilk adımlarını atmıştır. Osmanlı taşrasının farklı bölgelerinde sürdürdüğü kaymakamlık görevleri sayesinde idarî yapıların yerel düzlemdeki işleyişine vakıf olan Hüseyin Hüsnü Bey, Millî Mücadele döneminde Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bünyesindeki faaliyetleriyle de dikkat çekmektedir (<https://www.academia.edu>).

Cumhuriyet'in ilânını müteakip Erzincan Mutasarrıflığı ve çeşitli valilik görevlerinde bulunan Hüseyin Hüsnü Bey, nihayet 1930 yılı Eylül ayında Gümüşhane Valiliği'ne atanmış ve 1930-1931 yılları arasında Gümüşhane Valisi olarak görev yapmıştır (Baltaoğlu, 1992: 135-206). Hüseyin Hüsnü Bey'in Gümüşhane Valiliği dönemine, Cumhuriyet idaresinin taşrada kurumsallaşma ve merkezî otoritenin görünürlüğünü pekiştirme stratejilerinin yoğun olarak uygulandığı bir siyasal atmosfer damgasını vurmuştur. Bu bağlamda, 1929 tarihli İl İdaresi Kanunu çerçevesinde taşra teşkilatlarının yeniden yapılanması doğrultusunda valilere yüklenen görevlerin kapsamı genişletilmiş; özellikle kamu hizmetlerinin düzenli yürütülmesi, kırsal kalkınmanın teşviki ve idarî reformların sahada tatbik edilmesi konularında etkinlik beklentisi artmıştır. Gümüşhane Valisi iken 25 Haziran 1932'de Devlet Şurası Azalığına seçilmiş ve bu görevde 14 yıl kaldıktan sonra Hüseyin Hüsnü Berker, 13 Temmuz 1946'da yaş haddinden emekliye ayrılmıştır (<https://www.academia.edu>).

Hüseyin Hüsnü Bey sonrası 1931-1935 yılları arasında Gümüşhane Valiliği görevinde bulunan İbrahim Ethem Bey (Aykut), 1888 yılında İstanbul'un Eyüp semtinde dünyaya gelmiştir. Osmanlı döneminin köklü ailelerinden birine mensup olarak hem geleneksel hem de modern mülki idare anlayışlarını mezcetmiş bir şahsiyet olarak yetişmiştir. 1910 yılının Temmuz ayında, Osmanlı Devleti'nin üst düzey idari kadrolarını yetiştirmek üzere kurulmuş olan ve dönemin en prestijli yükseköğrenim kurumlarından biri olarak kabul edilen Mülkiye Mektebi'nden "iyi" derece ile mezun olan İbrahim Ethem Bey, askerlik görevini İstanbul'da ifa ettikten sonra, aynı yıl içerisinde, Japonya hükümetiyle geliştirilen diplomatik ilişkiler çerçevesinde bu ülkeye gönderilmek üzere seçilen üç gençten biri olmasına rağmen, ailesinden uzak kalmak istememesi nedeniyle bu teklifi zarif bir gerekçeyle geri çevirmiştir (Altuğ, 1942: 7-8). 1910 yılının Kasım ayında İstanbul Valiliği'nde Maiyet Memuru olarak meslek hayatına resmen adım atan İbrahim Ethem Bey, burada, 913 yılı Nisan ayına kadar süren bir staj dönemi geçirmiş ve ardından Edirne Vilayeti'nin Kırkkilise (günümüzdeki adıyla Kırklareli) sancağına maiyet memuru olarak tayin edilmiştir (İBA, No: 91, Çankaya, 1969: 1281-1282).

İbrahim Ethem Bey'in görev yaptığı yerler arasında Enez, Kavaklı, Cısr-i Mustafapaşa, Beyşehir, Akseki ve Kadınhanı gibi kazalar yer almakta olup, özellikle Kadınhanı'nda yaşanan I. Bozkır İsyanı sırasında dirayetli tutum göstermiştir. Bu nedenle görevde uğradığı silahlı saldırı sonucu ağır şekilde yaralanmış ve geçici olarak esir düşmüştür. Ancak Millî Kuvvetleri'n müdahalesiyle kurtulmuş ve

¹ 2002 tarihli değişiklikle ilin ismi Mersin olmuştur.

yeniden görevine dönmüştür (İBA, No: 91, Çankaya, 1969: 1281-1282). 1921 yılında atandığı Çine Kaymakamlığı sırasında eşkiya faaliyetlerine karşı yürüttüğü mücadelede yeniden yaralanmış ve sağlık gerekçeleriyle Söke, Mürefte, Lâpseki ve Mudanya gibi bölgelerde görevlendirilmiştir. Millî Mücadele sürecinde gösterdiği cesaret ve kamu düzenini tesis etme konusundaki başarısı, onun Cumhuriyet dönemi mülki idaresinde hızla yükselmesine zemin hazırlamıştır. 1924 yılında Kars Valiliği'ne asaleten atanmasının ardından sırasıyla Sinop (1926), Urfa (1928), Gümüşhane (1931), Erzurum (1935), Balıkesir (1936) ve İzmir (1939) Valilikleri ile Dâhiliye Vekâleti Müsteşarlığı (1940) görevlerinde bulunmuştur (İBA, No: 91, Çankaya, 1969: 1281-1282).

İbrahim Ethem Bey'in Gümüşhane Valiliği, 1931 yılında 11741 sayılı kararname ile başlamış ve 1935 yılına dek sürmüştür (İBA, No: 91). İbrahim Ethem Bey'in valilik kariyeri içerisinde en uzun süreyle görev yaptığı ve dolayısıyla idari etkinliğini en yoğun şekilde ortaya koyma imkânı bulduğu yer, hiç kuşkusuz Gümüşhane olmuştur. Bu dönemde yürüttüğü faaliyetler, yalnızca mahallî idari işler kapsamında sınırlı kalmayıp, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasını hedefleyen daha geniş kapsamlı projelere yönelmiş; özellikle altyapı alanında gerçekleştirdiği girişimler onun idarî vizyonunu ortaya koymasından dikkat çekici olmuştur. Valilik mesaisinin büyük bir kısmını, kırsal ulaşım ağının genişletilmesi ve eğitim müesseselerinin inşası gibi alanlara tahsis eden İbrahim Ethem Bey, bölgeyi merkezi idareye bağlayacak olan Trabzon-İran şosesinin inşasını yakından takip etmiş ve bu kapsamda Kop Dağı'nda yoğun şekilde çalışan amele gruplarını bizzat yerinde ziyaret ederek moral verici konuşmalar gerçekleştirmiştir. Bu konuşmalar, yalnızca bir idarecinin görev telakkisini değil, aynı zamanda dönemin kalkınmacı devlet politikalarının yerel düzeydeki yansımaları da göstermektedir (Altuğ, 1942: 7-8). Özellikle Yağmurdere bucak yolu inşası sürecinde gösterdiği gayretler, Gümüşhane'nin iç bölgeleriyle ulaşım bağlantısını sağlamlaştırmış, bu kapsamda söz konusu güzergâha binek aracıyla giden ilk vali olarak da yerel halk nezdinde sembolik bir değere kavuşmuştur (Zengin, 2020: 412-426). Ayrıca, Mescitli köyünde kendi girişimiyle bir okul yaptırarak, eğitimin taşra toplumları içerisindeki yaygınlaşmasına katkı sunmuş; bu hamle, dönemin eğitim politikalarıyla da örtüşen bir yerel uygulama olarak değerlendirilmelidir (Orhun, 1969: 481).

Aykut'un Gümüşhane'deki Valiliği dönemine ait sicil kayıtları, maaşının görev süresince 9000 kuruştan 10.000 kuruşa çıkarıldığını, ayrıca hizmet kıdemine binaen "üçüncü sınıfa terfi ettiğini" göstermektedir (İBA, No: 91). Aykut, Gümüşhane'deki görevi boyunca kamu binalarının yeniden yapılandırılması, ulaşım altyapısının genişletilmesi (özellikle yol inşaatları), yerel kamu görevlileriyle kurumsal eşgüdümün güçlendirilmesi ve kaynakların rasyonel kullanımı gibi alanlarda dikkat çekici uygulamalar gerçekleştirmiştir. Sağlık sorunları nedeniyle 1941 yılında İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı görevinden alınarak Samsun Valiliği'ne atanmış; burada kısa süre görev yaptıktan sonra emekliliğe ayrılmıştır. Ankara Numune Hastanesi'nde tedavi gördüğü süreçte vefat etmiştir (İBA, No: 91, Çankaya: 1969 1282-1283).

1935 ila 1937 yılları arasında Gümüşhane Valiliği vazifesini deruhte etmiş olan A. Hilmi Ocaklı, geç Osmanlı bürokratik kültürünün Cumhuriyet dönemi mülki idare sistemine intikalinde öne çıkan bir devlet adamıdır. 1882 tarihinde, Osmanlı Devleti'nin sancak teşkilâtı içerisinde yer alan Kastamonu Vilayetinin Taşköprü kazasında dünyaya gelen A. Hilmi Bey, yerel eşraf zümresine mensup Nuh Ağa ile Cemile Hanım'ın oğlu olarak, toplumsal konumunun sağladığı kültürel ve maddî sermaye imkânları çerçevesinde orta ve lise tahsilini memleketinde ikmâl etmiştir. 1905 yılında Mülkiye'nin Yüksek Kısmından mezun olmuştur. Devlet hizmetine ilk adımını, 22 Ağustos 1905 tarihinde atmış (İBA, No: 843). Söz konusu dönemin eğitimi göz önünde bulundurulduğunda, A. Hilmi Bey'in Türkçe 'ye ek olarak Fransızca ve Ermenice dillerinde sergilediği yeterlilik, idarî işlemlerin ifasında kendisine dikkate değer bir avantaj sağlamıştır.

Mülki idaredeki kariyerine Kastamonu'da Maiyyet Memurluğu göreviyle başlayan A. Hilmi Bey, akabinde Cide, Divriği, Araç ve Foçateyn kazalarında kaymakamlık görevlerinde bulunmuş; ancak Foçateyn Kaymakamlığı sırasında "vazifeyi suistimal" suçlamasıyla yargılanmış, neticede 3 lira tutarında para cezasına mahkûm edilmiş ve bu durum, meslekî serencamında geçici de olsa bir kırılma teşkil etmiştir (İBA, No: 843). Bu hadiseden sonra memuriyete ara vermeksizin Kastamonu Dârü'l-Hilâfe Medresesi ile Kastamonu Lisesi'nde tarih ve fen bilimleri alanlarında öğretmenlik görevlerini

ifa ederek, idarî görevlerinden bağımsız bir şekilde katkılarını sürdürmüştür (İBA, No: 843, Çankaya, 1969: 1055-1056).

1922 yılında Tosya Kaymakamlığı'na, ardından 1923-1924 yılları arasında Çankırı Mutasarrıflığı (Valiliği) görevine tayin edilen A. Hilmi Bey, özellikle bölgede hüküm süren eşkıyalık faaliyetlerine karşı mücadelesinde "acz-i idarî" gerekçesiyle merkezî otorite tarafından görevinden alınmış; ancak bu durum, idare-i umumiye alanındaki tecrübelerinin takdir edilmesine mâni teşkil etmemiştir. 1 Eylül 1929 tarihinde II. Sınıf Mülkiye Müfettişliği 'ne (Aylık: 7.000 kuruş), 21 Nisan 1935 tarihinde ise 971 sayılı "Mucip Kararnâme" doğrultusunda I. Sınıf Mülkiye Müfettişliği 'ne (Aylık: 8.000 kuruş) terfi ettirilmiş ve 10 Temmuz 1935 tarihinde bu görevinden fiilen ayrılmıştır. Müfettişlik sürecinde, Cumhuriyet devrinin taşrada kurumsallaştırılmaya çalışılan reformlarının uygulanabilirliğini yerinde teftiş ederek, merkez-taşra ilişkilerini gözlemlene imkânı bulmuştur (İBA, No: 843).

23 Temmuz 1935 tarihinde, 20 Haziran 1935 tarihli ve 2/2844 sayılı kararnâme ile Gümüşhane Valiliği'ne 8.000 kuruş maaşla tayin edilmiştir (İBA, No: 843, Çankaya, 1969: 1055-1056). 23 Haziran 1936 tarihinde aylığı, valilik pozisyonları için yeniden düzenlenen maaş doğrultusunda 9.000 kuruşa yükseltilmiştir (3012 sayılı kanun gereği). Görev süresi zarfında, dönemin "devletçi kalkınma" paradigmasıyla uyumlu bir biçimde özellikle eğitim, ulaşım ve güvenlik alanlarında icra edilen politikaların taşradaki uygulama süreçlerini koordine etmiş; vilâyet meclisi kararlarını merkezî hükümetin politikalarıyla senkronize bir şekilde yürütmeyi başarmıştır. Ayrıca, vilâyet sınırlarının tespiti ve bucak teşkilatının yeniden yapılandırılmasına ilişkin idarî düzenlemeler de doğrudan onun nezaretinde gerçekleştirilmiş; bu bağlamda Kelkit ile Şiran kazaları arasındaki nahiye taksimatında esaslı bir revizyon yapılmıştır. 4 Haziran 1937 tarihli ve 6768 sayılı kararnâme ile emekliye sevk edilmiş ve yaklaşık otuz iki yıllık devlet hizmeti resmî olarak sona erdirilmiştir (İBA, No: 843). Emekliliğinin ardından herhangi bir resmî vazifeye dönmeyen A. Hilmi Ocaklı, 1952 yılında vefat etmiştir (Çankaya, 1969: 1056).

A. Hilmi Ocaklı'dan boşalan valilik koltuğuna kısa bir süre için Gümüşhane Valiliği görevini Ferit Nomer üstlenmiştir. 1893 doğumlu Ferit Bey, 1915 yılında hukuk eğitimini tamamlamış ve Mülkiye teşkilatı içerisinde kayda değer görevlerde bulunmuştur. Ferit Nomer Diyarbakır, Edirne, Çankırı, Tekirdağ ve Çanakkale gibi vilayetlerde valilik yapmıştır (<https://www.academia.edu>).

1937 yılında Gümüşhane Valiliği'ne atanmış ve 1937 ile 1939 yılları arasında Gümüşhane'de görev yapmıştır. Nomer'in 1939 yılında Edirne Valiliği'ne atanması ile bu göreve Ahmet Niyazi Mergen getirilmiştir (Tuğlu, 2011: 21). Ahmet Niyazi Bey, 30 Mart 1887 tarihinde Osmanlı Rumeli'sinin önemli kentlerinden biri olan Serez'de dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Mehmet, annesi Ayşe Hanım'dır. Ortaöğrenimini Serez'de tamamlayan Ahmet Niyazi Bey, Mercan İdadisi'nden pekiyi dereceyle lise öğrenimini tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul Mekteb-i Mülkiye'ye intisap etmiş ve bu kurumdan 1911'de yüksek başarıyla mezun olmuştur. Mülkiye mezunu bürokratlar arasında yer alan Ahmet Niyazi Bey, klasik Osmanlı bürokrasisinin eğitim sisteminden geçmiş olmakla birlikte, Cumhuriyet dönemine geçişte aktif hizmet sunarak bu geçişin süreklilik sağlayan aktörlerinden biri olmuştur (İBA, No: 81, Çankaya, 1969: 1463).

Devlet hizmetine ilk olarak 27 Aralık 1911 tarihinde adım atan Ahmet Niyazi Bey, önce öğretmenlik, ardından nahiye müdürlüğü ve kaymakamlık görevleriyle taşra deneyimini artırmıştır. 1926 sonrasında keskin bir bürokratik terfi süreciyle önce Mülkiye Müfettişliği 'ne, ardından Teftiş Kurulu bünyesinde üst düzey görevlerle iç güvenlik ve kamu denetimi alanında uzmanlaşmıştır (İBA, No: 81). Ahmet Niyazi Mergen, 13 Mayıs 1939 tarihli ve 11007 nolu kararname ile Gümüşhane Valiliği'ne atanmış, görevine 15 Haziran 1939 tarihinde başlamıştır. Öncesinde Edirne Valiliği görevini sürdüren Mergen, bu atama ile Doğu Karadeniz bölgesinin iç kısımlarında yer alan ve güvenlik, ulaşım, siyasi denetim gibi meselelerde merkezî otoritenin özel önem atfettiği bir vilayete gönderilmiştir. Valilik süresi boyunca maaşı 9.000 kuruş olarak belirlenmiştir. Bu, mülki idarede üst düzey maaş kategorisine tekabül etmektedir. Gümüşhane Valiliği görevini 21 Aralık 1940 tarihine kadar sürdürmüş ve ardından Ağrı Valiliği'ne tayin edilmiştir (İBA, No: 81).

Mergen'in Gümüşhane'deki görev süresi, Cumhuriyet yönetiminin taşrada yeniden yapılandırılma sürecine denk düşmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesi yıllarda, yerel idarelerin Millî Korunma Kanunu kapsamındaki uygulamalara uyum sağlaması, merkezîyetçi idari yapının güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin standardize edilmesi gibi hedefler ön plandaydı. Bu çerçevede Mergen'in valilik süresinde iase denetimleri, fiyat regülasyonları, yerel güvenlik tahkimatı, yol ve altyapı projelerinin uygulanması, Cumhuriyet Halk Partisi'nin taşra teşkilatının takviyesi gibi görevler öncelikli olarak yürütülmüştür.

Valiliği dönemine ait arşiv belgelerinde, özellikle Kelkit ve Şiran bölgelerinde yapılan ulaşım projeleri, kırsal bucakların yeniden teşkili ve köy idarelerinin iç denetimi konularında doğrudan müdahaleleri dikkat çekmektedir. Ayrıca, Millî Korunma Kanunu uyarınca yürütülen iase politikalarının uygulanmasında da merkezî otoritenin temsilcisi olarak aktif sorumluluk üstlenmiştir. Bununla birlikte Mergen'in Tirebolu Kaymakamlığı sırasında "vazifeyi suiistimal" iddiaları ile karşı karşıya kalmıştır (İBA, No: 81). Söz konusu süreçte, emvâl-i metrûkenin idaresinde ortaya çıkan usulsüzlük suçlamaları nedeniyle hakkında tahkikat açılmış; nihayetinde soruşturma sonucunda merkezî hiyerarşiye bağlı kalarak görevine devam etmiştir. Bu noktada, Mergen'in Gümüşhane Valiliği sırasında doğrudan olumsuz bir resmi kayda rastlanmamaktadır. Gümüşhane Valiliği görevi, Ahmet Niyazi Mergen için geçici bir idari durak değil, Doğu ve İç Anadolu'daki daha büyük görevlerin öncüsü olmuştur. Nitekim 1940 sonrasında Ağrı, Niğde ve Çorum Valiliklerine atanmış; her birinde önemli görevlerde bulunmuştur. 31 Temmuz 1945'te Çorum Valiliğine tayin edilmiş ve buradaki görev süresi sonunda 16 Temmuz 1949 tarihinde emekliye sevk edilmiştir (İBA, No: 81).

Ahmet Niyazi Mergen sonrası boşan Gümüşhane Valiliği makamına Ahmet Hasip Koylan atanmıştır. 1893 doğumlu olan Hasip Bey Kıbrıs Türklerinden olup Hukuk Fakültesi mezunudur. Kaymakamlık Mülkiye Müfettişliği ve Mülkiye başmüfettişliği yapmıştır. Kırklareli, Ağrı Valiliğinden sonra 15 Aralık 1940 tarihinde Gümüşhane Valiliğine atanmıştır. Gümüşhane Valiliğinden sonra Koylan, Urfa ve Niğde Valilikleri görevinde bulunmuş ve 1953 yılında emekli olmuştur (İBA, No: 1340, Tuğlu, 2011: 21).

Ahmet Hasip Koylan sonrası boşalan Gümüşhane Vali makamına vekil olarak atanan Edip Bey (Kutay), 1887 yılında Ankara'da doğmuştur. Babası Osman Efendi ve annesi Lebibe Hanım'dır. Eğitim hayatına Ankara'da başlayan Edip Bey, daha sonra İstanbul Mercan İdadisi ile Mülkiye Mektebi'nde öğrenim görmüş ve bu kurumlardan üstün başarı derecesiyle mezun olmuştur. Bu yönüyle, hem Osmanlı bürokratik geleneğiyle şekillenmiş bir eğitim almış hem de Cumhuriyet'in idari kadrolarında görev alma fırsatı bulmuştur. Devlet hizmetine 14 Kasım 1912 tarihinde adım atan Edip Bey, İstanbul, Üsküdar ve Edirne'de çeşitli maiyet memurluklarıyla meslek hayatına başlamış; ardından Anadolu'nun farklı vilayetlerinde nahiye müdürlüğü ve kaymakamlık görevlerinde bulunarak taşra yönetiminde tecrübe kazanmıştır (İBA, No: 42). Edip Kutay, 15 Ağustos 1942 tarihli kararname ile Gümüşhane Vali Vekilliği görevine atanmıştır. Bu atama, 14 Eylül 1942 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. Bu görev esnasında maaşı 9.000 kuruş olarak belirlenmiş, daha sonra bu miktar terfi ile 10.000 kuruşa yükseltilmiştir. Sicil belgelerine göre, 3907 sayılı kanunun 2. maddesine istinaden Gümüşhane Valiliği'ne asaleten tayini 16 Ağustos 1943 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Edip Kutay, Gümüşhane Valiliği görevini 25 Mart 1946 tarihine kadar sürdürmüş ardından 3. Umumî Müfettişlik Başmüfettişliği ve İstanbul ile Kocaeli İdare Kurulu Üyeliklerinde bulunarak görevine devam etmiştir (İBA, No: 42).

Edip Kutay'dan boşalan Gümüşhane Valiliği koltuğuna Ali Fuat Yurttaş getirilmiştir. Ali Fuat Bey, 1903'te Ankara'da dünyaya gelmiştir. Babası Müteveffâ Rıza Bey, annesi Fatma Hanım'dır. 12 sınıflı Ankara Sultanisinin 12'inci sınıfına terfi ettiyse de Milli Mücadele'de mektebin Kayseri'ye nakli dolayısıyla mektebi terk etmek zorunda kalmıştır. Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesi'ne dâhil olmuş ve "ali derece" (pekiyi) ile mezun olmuştur. Devlet hizmetine 8 Mayıs 1921 tarihinde Ankara İstinaf Mahkemesi zabıt kâtibi olarak başlayan Ali Fuat Bey, aynı kurumda kısa sürede 550 kuruşa terfi etmiştir. Daha sonra Başvekâlet Müdevvenât Müdürlüğü ve Ankara Maiyet Memurluğunda görev yaparak taşra idaresine hazırlık sürecini tamamlamıştır (İBA, No: 1859).

Ali Fuat Bey'in idarî kariyeri, 1929 yılında Safranbolu Kaymakamlığı'na tayiniyle taşrada fiilen başlamış; sonrasında Adana ve İzmir Vilayetlerinde hukuk işleri müdürlükleri, Nüfus Umum

Müdürlüğü'nde ise IV. ve III. Şube müdürlükleri gibi çeşitli görevlerle devam etmiştir. Özellikle 1934 tarihli Soyadı Kanunu'nun uygulama sahasında gösterdiği başarı, 1935 nüfus sayımında edindiği saha organizasyon kabiliyetiyle birleşerek kendisini nüfus politikalarının teknik ve idarî denetiminde uzmanlaştırmıştır. 1939-1941 yılları arasında ise Nüfus İşleri Umum Müdür Muavinliği ve I. Şube Müdürlüğü görevlerini ifa eden Yurttaş, devletin demografik veriler üzerinden yürüttüğü modernleşme stratejilerinde yer almıştır (İBA, No: 1859).

1941 yılının Ağustos ayında Marmaris Kaymakamlığı'na atanmasıyla sahil vilayetlerinde güvenlik ve iase dengesinin sağlanmasına yönelik ilk tecrübelerini edinmiş; 1942 yılında İzmir Vali Muavinliği'ne, 1943'te Emniyet Genel Müdürlüğü Muavinliği'ne ve aynı yılın kasım ayında ise Hakkâri Valiliği'ne tayin edilmiştir. Hakkâri'deki görevi sırasında, II. Dünya Savaşı'nın cereyan ettiği kritik dönemde sınır güvenliği ve kaçakçılıkla mücadelede başarılı bir performans sergilemiştir. Yurttaş, 12 Mart 1946 tarihli ve 3893 sayılı kararname ile Gümüşhane Valiliği'ne atanmış ve 25 Nisan 1946 tarihinde göreve başlamıştır. Maaşı, 4598 sayılı kanun gereği 10.000 kuruş olarak belirlenmiş; bu artış, valilik kadrolarının yeniden değerlendirilmesi bağlamında gerçekleştirilmiştir (İBA, No: 1859).

Valilik süresi yalnızca 196 gün sürmüş olmakla birlikte, bu kısa dönem, 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimler öncesi taşra güvenliğine ilişkin olarak kritik bir dönüm noktasına tekabül etmektedir. Daha sonraki görevleri arasında, 22 Ağustos 1947- 1 Temmuz 1950 tarihleri arasında yürüttüğü Hatay Valiliği öne çıkmaktadır. Hatay'daki görevi esnasında, özellikle sınır hattı boyunca artan kaçakçılık faaliyetlerine karşı gösterdiği yüksek vatanseverlik ve feragat dolayısıyla, 12 Ocak 1949 tarihinde özel bir takdirname ile taltif edilmiştir. 31 Mayıs 1951 tarihinde, 15.000 kuruş maaşla Mülkiye Müfettişliği görevine atanmıştır (İBA, No: 1859).

Ali Fuat Yurttaş sonrası Gümüşhane Valiliğine Mehmet Rıfat Şahinbaş tayin edilmiştir. Trabzon'da 1890 yılında doğan Mehmet Rıfat Bey, Konya Jandarma Alay Kumandanlığı'ndan emekli Miralay Hacı Ömer Bey ile Hacer Hanım'ın oğludur. Trabzon Rüştüye'nde orta, Bursa İdadisi'nde lise öğrenimini pekiyi derecesiyle tamamlamıştır. 1912 yılında Mülkiye'den iyi derecesiyle mezun olmuştur. Fransızca ve Bulgarca'yı akıcı konuşmakta, Gürcüce'yi tekellüm etmektedir; ayrıca Arapça ve Farsça'ya metin çevirecek ölçüde vâkıftır (İBA, No: 196). Şahinbaş'ın Gümüşhane Valiliği görevine tayini, II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve siyasal yeniden yapılanma sürecine girdiği bir döneme tesadüf etmiştir.

Bingöl Valiliği'nden Gümüşhane'ye naklen atanmasına ilişkin 4830 sayılı kararnâme doğrultusunda, göreve fiilen 30 Kasım 1946 tarihinde başlamıştır. Göreve gelişini takip eden süreçte, savaşın ardından uygulanan karne rejiminin 1946 yılı başlarında kaldırılmış olmasına rağmen, bazı olumsuzlukların sürmesi nedeniyle, taşra vilayetlerinde karaborsa uygulamaları hâlâ ciddi bir sorun teşkil etmekteydi. Şahinbaş'ın bu dönemde gösterdiği idarî performans sonucu 4598 sayılı kanunun 2-C maddesi gereği, 26 Mayıs 1947 tarihi itibarıyla aylık maaşı 100 liradan 150 liraya çıkarılmış ve aynı kararnâmeyle ikinci sınıf vali bareminin ikinci derecesine yükseltilmiştir. Bu terfi, yalnızca maddî karşılığıyla değil, aynı zamanda taşra idaresindeki başarılarının resmî takdirini yansıtan bir gelişme olarak kayda geçmiştir. Ancak tüm bu icraatlara ve yapılan terfiye rağmen, Şahinbaş'ın Gümüşhane Valiliği görev süresi oldukça kısa sürmüştür; 6 Kasım 1947 tarihinde Sinop Valiliği'ne naklen tayini gerçekleştirilmiştir (İBA, No: 196).

Rıfat Şahinbaş'tan boşalan Gümüşhane Valiliği'ne Halis Ergün Bilaloğlu getirilmiştir. İzmir'de 1903 yılında doğan Halis Bey, Mekteb-i Mülkiye'yi 9 Temmuz 1925 tarihinde alıyyülâ (pekiyi) derecesiyle bitirmiştir. Devlet hizmetine 16 Temmuz 1925'te Konya Vilâyeti Maiyet Memuru olarak giren Halis Bey, bir buçuk yıl sonra Hadim Kaymakamlığı'na yükselerek taşra idaresindeki hızlı rotasyonuna başlamıştır (İBA, No: 2363).

1926-1935 arasında Hadim, Mihalicçık, Dinar, Aziziye, Palu, Balya, Çat ve Hasankale kazalarında kaymakamlık yapan Bilaloğlu, Doğu-Batı, kıyı-iç kesim farkı gözetmeden görev yapmıştır. Daha sonra ise Birinci Umumî Müfettişlik Umur-u Tahririye Müdürlüğü (14 Mart 1936), Üçüncü Sınıf Mülkiye Müfettişliği (29 Haziran 1939), İkinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği (7 Ağustos 1942) görevlerini ifa etmiştir. Ardından 1942'de Bingöl Vali Vekilliği, 1944 senesinde asaleten Bingöl Valiliği, 4 Eylül 1944-

26 Temmuz 1945 tarihleri arasında Elâzığ Valiliği, 30 Temmuz 1945- 18 Kasım 1946 tarihleri arasında Şanlıurfa, 1 Aralık 1946 – 15 Kasım 1947 tarihleri arasında Çorum, 1947- 1950 yılları arasında Gümüşhane, 14 Ocak 1950- 25 Haziran 1950 tarihleri arasında yeniden Şanlıurfa Valiliği görevlerinde bulunmuştur (İBA, No: 2363). Halis Ergün Bilaloğlu, 6 Şubat 1947 tarihli ve 6541 sayılı kararname doğrultusunda Çorum Valiliği'nden Gümüşhane Valiliği'ne naklen atanmış ve 27 Şubat 1947 tarihinde fiilen görevine başlamıştır. Bilaloğlu'nun bu dönemde öncelikli olarak müdahil olduğu meselelerin başında, bölgesel kaçakçılık faaliyetlerinin denetimi gelmektedir. Özellikle Kelkit ve Şiran üzerinden Doğu Karadeniz'e yönelen kaçak tütün sevkiyat hatlarının tespiti ve sınırlandırılması amacıyla, jandarma birlikleri ve Tekel İdaresi memurlarıyla müşterek bir "mahallî hareket plânı" geliştirilmiş ve 1948 yılı Mart ayında bu plan sahada uygulamaya konulmuştur. Bu uygulama neticesinde sevkiyatın lojistik güzergâhı ciddi ölçüde daraltılmış; böylece kaçak ticarete karşı geliştirilen merkez-taşra iş birliğinin ilk somut ve başarılı örneklerinden biri hayata geçirilmiştir. Bahsi geçen müdahalenin başarıyla sonuçlanması üzerine 23 Temmuz 1949 tarihli ve 8/3141 sayılı resmi yazı ile Gümrük ve Tekel Bakanlığı tarafından kendisine takdirname verilmiştir. 3 Ocak 1950 tarihinde Gümüşhane'den Urfa Valiliği'ne nakli gerçekleştirilen Bilaloğlu, bu tarihte fiilen görevden ayrılmıştır. Daha sonra Birinci Sınıf Mülkiye Müfettişliği görevine nakil edilmiş ve Bu görevdeyken teftiş amacıyla bulunduğu Samsun'da, 15 Ocak 1951 tarihinde deniz kenarında tabanca ile intihar ederek hayatını kaybetmiştir. (İBA, No: 2363).

Bilaloğlu sonrası Gümüşhane Valiliği'ne Ahmet N. Temiz tayin olmuştur. İstanbul doğumlu olan Ahmet Bey, idarî görev hayatına 7 Ekim 1919 tarihinde İstanbul Polis Müdürlüğü 2. Şubesi'nde 1. Sınıf Kâtip olarak başlamış; akabinde 6 Aralık 1919 tarihinde Çorum Sancağı Tahrîrât Müdürlüğü'ne tayin edilerek idarî teşkilat içerisinde taşra hizmetine ilk adımını atmıştır. Temiz'in mülki idaredeki kariyeri, 1921-1938 yılları arasında Anadolu'nun farklı coğrafi ve sosyoekonomik özelliklere sahip kazalarında yürüttüğü kaymakamlık görevleri ile şekillenmiştir. Bu bağlamda; 1 Haziran 1921'de Tutak, 7 Eylül 1921'de Sarıkamış, 27 Kasım 1925'te Of, 9 Eylül 1926'da Balya, 20 Temmuz 1929'da Köyceğiz, 8 Mart 1932'de Lice, 18 Ocak 1934'te Reşadiye, 27 Kasım 1934 tarihinde Erbaa ve nihayetinde 11 Ağustos 1938 tarihinde Osmaniye kazalarında kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur (<https://www.academia.edu>).

Kariyerinin devamında, Ahmet N. Temiz'in mülkiye hiyerarşisindeki yükselişi Mülkiye Müfettişliği görevleri ile sürmüştür; 24 Ağustos 1939'da 3. Sınıf, 7 Ağustos 1942'de 2. Sınıf ve nihayetinde 5 Şubat 1945'te 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliği 'ne terfi etmiştir. 1950 yılına gelindiğinde, Ahmet N. Temiz, Bilaloğlu'nun ardından Gümüşhane Valiliği görevine atanmış; böylece mülki idaredeki meslekî birikimini vilayet düzeyinde doğrudan icra etme imkânı elde etmiştir. Temiz'in Gümüşhane Valiliği dönemi, hem merkezî otoritenin taşradaki temsiliyet gücünün tahkimi hem de Cumhuriyet'in yerel ölçekteki kalkınma politikalarının uygulanması açısından dikkate değerdir. Görev süresi boyunca, kamu hizmetlerinin düzenli yürütülmesi, idarî disiplinin sağlanması ve yerel toplumsal yapının merkezin hedefleriyle uyumlandırılması yönünde çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Ahmet N. Temiz, aktif görevine 1. Sınıf Mülkiye Müfettişi unvanı ile devam etmekte iken, 27 Ocak 1952 tarihinde emekliye ayrılmıştır (<https://www.academia.edu>).

Ahmet N. Temiz sonrası Gümüşhane Valiliğine 1908 yılında Kırşehir'de doğan Ahmet Turgut Bey (Başkaya) atanmıştır. Ahmet Turgut Bey, 1932 yılında Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuş ve 31 Ağustos 1932'de Dâhiliye Vekâleti Mahallî İdareler 2. Şube kâtipliğine geçerek idare teşkilâtına dâhil olmuştur. Çerkeş, Hozat, Kilis, Bor ve Gürpınar Kaymakamlıklarıyla demografisi farklı bölgelerde hizmet vermiştir. Mülki idare hizmetlerinde gösterdiği liyakat neticesinde, 1942 yılında 3. sınıf Mülkiye Müfettişliğine, ardından ise 1945 yılında 2. sınıf Mülkiye Müfettişliğine terfi ettirilmiştir. Bu görevler kapsamında Türkiye'nin çeşitli vilayetlerinde yürüttüğü teftiş faaliyetleri, yalnızca idari denetim süreçlerine değil, aynı zamanda merkez-taşra ilişkilerinin pratik düzlemde nasıl işlediğine dair önemli gözlemler edinmesine imkân tanımıştır (İBA, No: 2880).

Başkaya'nın valilik görevleri ise Siirt'te 29 Mart 1948 ile 16 Temmuz 1949, Ağrı'da 25 Temmuz 1949 ile 9 Temmuz 1950 tarihleri arasında, Gümüşhane'de 12 Temmuz 1950 ile 21 Mayıs 1951, Bingöl'de ise 28 Mayıs 1951 ile 5 Kasım 1953 tarihleri arasında gerçekleşmiş; sonrasında Samsun (20 Kasım 1953-28 Haziran 1956), Edirne (30 Haziran 1956 – 16 Ağustos 1958) ve Yozgat (22 Ağustos 1958- 24

Ekim 1959) vilayetlerinde görev yapmıştır. 1959-1960 yılları arasında İçişleri Bakanlığı bünyesinde müsteşar yardımcılığı ve aynı zamanda Bakanlık Teftiş Heyeti başkan vekilliği görevlerini üstlenen Başkaya, 13 Ağustos 1960 tarihinde Bursa Valiliğine tayin edilmiştir. Bu süreçte, idari teşkilatlanma, kamu güvenliği ve yerel yönetimlerin merkezle ilişkileri gibi alanlarda üst düzey tecrübe ve bilgi birikimi kazanmıştır. 1964 yılında Merkez Valiliği görevini ifa etmekte iken, Anayasa Mahkemesi tarafından Danıştay üyeliğine seçilmiştir; bu görev, onun hukukî ve idarî tecrübesinin yüksek yargı organlarına taşınmasının bir tezahürü olmuştur (İBA, No: 2880).

Ahmet Turgut Başkaya'nın Gümüşhane Valiliği görevine atanması, 27 Haziran 1950 tarihinde, 3/11440 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılmıştır. Söz konusu atama kararı doğrultusunda 12 Temmuz 1950 tarihinde görevine fiilen başlamıştır (İBA, No: 2880). Bu dönemde Gümüşhane'de yürüttüğü valilik görevinde özellikle Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinin taşra düzeyinde yerleştirilmesi yönündeki çabaları kapsamında, merkezî idarenin taşradaki kurumsal varlığını tahkim etmek üzere idarî teşkilatın yeniden yapılandırılmasına öncülük etmiş; bunun yanı sıra, kamu hizmetlerinin halka doğrudan temas esasına dayalı bir şekilde sunulmasına yönelik pratikler geliştirmiştir. Nihayetinde, Başkaya'nın meslekî kariyeri Danıştay üyeliği görevinde sona ermiş; bu görevde bulunduğu esnada vefat etmiştir (İBA, No: 2880; <https://www.academia.edu>).

3. SONUÇ

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte yeniden inşa edilen idarî teşkilât yapısının taşradaki en görünür ve etkili organı olan valilik kurumu, Gümüşhane örneğinde, merkezî devletin taşra üzerindeki otoritesini tahkim etme sürecinde başat bir rol oynamıştır. 1923-1950 yılları arasını kapsayan erken Cumhuriyet döneminde Gümüşhane'de görev yapan valiler, idarî görevlerin teknik uygulayıcıları olmalarının yanında modernleşme ideolojisinin yerel düzlemdeki taşıyıcıları ve merkezî devlet aklının uygulayıcı temsilcileri olarak öne çıkmışlardır. Bu bağlamda Gümüşhane, erken Cumhuriyet döneminin taşra idare anlayışının somutlaştığı, idarî yapının merkezîyetçi dönüşümüne tanıklık eden özgün bir laboratuvar niteliği taşımaktadır.

Çalışmada ele alınan valilerin her biri, Gümüşhane'nin idarî, sosyo-ekonomik ve güvenlik alanlarındaki dönüşümüne kendi dönemsel bağlamı içinde katkı sunmuş; kimi zaman da dönemin siyasi ve bürokratik gerilimlerinin odağında yer almıştır. Gümüşhane'nin coğrafi yapısı, ulaşım ağlarının yetersizliği, kırsal nüfusun yoğunluğu, ekonomik üretim kaynaklarının sınırlılığı gibi etkenler, bu valilerin politika üretme ve uygulama kapasitelerini doğrudan şekillendirmiştir. Dolayısıyla, Cumhuriyet'in erken dönem taşra politikalarının Gümüşhane ölçeğindeki izdüşümü hem kurumsal merkezîyetçiliğin teknik sınırlarını hem de kişisel yönetsel becerilerin taşıdığı önemi belirginleştirmiştir.

Valilerin görev dönemleri incelendiğinde, özellikle Ahmet Durmuş Evrendilek, İbrahim Ethem Aykut ve Halis Ergün Bilaloğlu gibi isimlerin Gümüşhane'deki idarî yapının şekillenmesinde öncü roller üstlendiği görülmektedir. Evrendilek'in Gümüşhane'yi vilayet statüsüne taşıyan sürece katkısı, Aykut'un bölge ulaşım ağını genişletme çabası ve Bilaloğlu'nun kaçakçılık faaliyetlerine karşı gösterdiği etkin mücadele, taşrada devlet varlığının inşa edilmesinde valilerin belirleyici aktörler olduğunu göstermektedir. Bu uygulamalar dönemin valilik kurumunun siyasî ve toplumsal yönlendirme gücüne sahip bir aktör olduğunu da teyit etmektedir. Gümüşhane'nin erken Cumhuriyet döneminde önemli bir taşra vilayeti hâline gelmesi, onu devletin taşradaki modernleşme arayışlarının bir sahnesi hâline getirmiştir. 1930'lu yıllarda yürürlüğe konan Umumî Müfettişlik sistemi ile bölgeye yönlendirilen idari gözetim, Gümüşhane'de uygulanan kamu politikalarının merkezî yapıya ne denli entegre edildiğini ve aynı zamanda valilerin denetim mekanizmaları karşısındaki konumlarını belirginleştirmiştir. Gümüşhane, Doğu Karadeniz hinterlandının iç kısmında, ulaşım ve güvenlik hatlarının kesişiminde yer alması itibarıyla, devletin taşra düzeyinde kurumsallaşma önceliklerinin şekillendiği vilayetlerden biri olmuştur.

Valilerin özgeçmişleri incelendiğinde, çoğunun Osmanlı bürokratik geleneğinden gelmeleri ve Mekteb-i Mülkiye gibi köklü eğitim kurumlarından mezun olmaları dikkat çekmektedir. Bu durum,

erken Cumhuriyet'in kadro ihtiyacını büyük ölçüde Osmanlı'dan devralınan bürokratik kuşakla karşıladığını göstermektedir. Gümüşhane'de görev alan valilerin daha sonraki kariyer adımlarında müsteşarlık, merkez valiliği veya Danıştay üyeliği gibi makamlara atanmış olmaları ise, Gümüşhane'nin idarî tecrübe kazandıran ve liyakat temelinde kadro yetiştiren bir "taşra okulu" işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç, valiliklerin yalnızca yukarıdan aşağıya emir-komuta zinciriyle yönetilen kurumlar olmadıkları, aksine yerel halkla ilişkilerde ikna, temsil ve yönlendirme süreçlerinde de aktif rol aldıklarıdır. Gümüşhane gibi dağlık ve ulaşım açısından zorlayıcı bir coğrafyada, valilerin halkla doğrudan ilişki kurmaları, yerel unsurların devletle olan bağlarını güçlendirmiş; bu süreçte valilerin şahsî karizmaları, yönetsel etki düzeylerini artıran bir unsur hâline gelmiştir.

Sonuç olarak, 1923-1950 yılları arasında Gümüşhane'de toplamda on dört valinin görev yaptığı anlaşılmaktadır. Gümüşhane'de görev yapan valilerin idarî tecrübeleri ve uygulamaları, Cumhuriyet'in merkezîyetçi yönetim modelinin taşrada nasıl yapılandığını göstermesi açısından önemli bir tarihsel veri kaynağı sunmaktadır. Bu valiler aracılığıyla Gümüşhane, erken Cumhuriyet taşra idaresinin hem başarılarını hem de zorluklarını gözler önüne seren bir örnek teşkil etmiştir. Cumhuriyet'in ilk kuşak valilerinin meslekî kariyerleri ile Gümüşhane özelindeki uygulamaları arasındaki ilişki, devlet-toplum bağlamında kamu yönetiminin taşrada nasıl işlediğini anlamak bakımından tarihçiler için vazgeçilmez bir inceleme alanı sunmaktadır. Bu çerçevede Gümüşhane, bir vilayet olmanın ötesinde, Cumhuriyet'in taşradaki kurucu tahayyülünün uygulama sahası olarak değerlendirilmelidir.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkısı

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma yazılı belge ve eserler üzerinde gerçekleştirildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Ahmet Hasip KOYLAN Sicil Dosyası, No: 1340.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, A. Hilmi OCAKLI Sicil Dosyası, No: 843.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Ahmet Durmuş EVRENDİLEK Sicil Dosyası, No: 76.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Ahmet Niyazi Mergen Sicil Dosyası, No: 81.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Ahmet Turgut BAŞKAYA Sicil Dosyası, No: 2880.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Ali Fuat YURTTAŞ Sicil Dosyası, No: 1859.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Edip KUTAY Sicil Dosyası, No: 42.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Halis Ergün BİLALOĞLU Sicil Dosyası, No: 2363.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Mehmet Rifat ŞAHİNBAŞ Sicil Dosyası, No: 196.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, İbrahim Ethem AYKUT Sicil Dosyası, No: 91.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Arşivi (İBA) Dâhiliye Vekâleti, Sait ÖZSOY Sicil Dosyası, No: 124.

Resmi Yayınlar

Düstur, Birinci Tertip, Cilt: I, 17 Haziran 1867.

Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt: I. No: 85, 20 Ocak 1921.

T.C. Resmi Gazete, 16 Temmuz 1927, No: 634.

T.C. Resmî Gazete, 24 Mayıs 1924, No: 71.

T.C. Resmi Gazete, 25 Kasım 1934, Sayı: 2662.

T.C. Resmi Gazete, 29 Kasım 1952, No: 8270.

T.C. Resmî Gazete, 5 Mayıs 1929, No: 1184.

T.C. Resmi Gazete, 7 Şubat 1921 No: 1.

Kitap ve Makale ve Tezler

Altuğ, V. (1942). *İbrahim Etem Aykut: Hayatı ve hatıraları*. Samsun Vilayet Matbaası.

Baltaoğlu, A. G. (1992). *Atatürk Dönemi Valileri*, Selçuk Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi.

- Bulut, E. Ç. (2015). Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(21), 83-110.
- Çankaya, M A. (1969). *Yeni mülkiye tarihi ve mülkiyeliler*, C. III-IV, Ankara: Mars Matbaası.
- Durak, F. Z. (2023). *Cumhuriyet Dönemi Sivas Valileri (1923-2021)*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kılıç, S. K. (2005). 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması ve Mithat Paşa. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(37), 99-111.
- Orhon, H., Kasaroğlu, C., Belek, M. & Atakul, K. (1969). *50 ünlü vali: Meşhur valiler*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2010). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Özbay, B. (2019). Dördüncü Umumi Müfettişlik Bölgesinde Ekonomik Durum Ve Şartlar (1936-1952). *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 49-62.
- Tosun, M. (1970). *Türkiye'de valilik sistemi*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Tuğlu, T. (2011). *Gümüşhane valilileri*. Gümüşhane: Güngüz Ofset ve Matbaacılık.
- Zengin, E. (2020). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Örnek Bir İdareci; Vali İbrahim Ethem Aykut'un Hayatı ve İdari Faaliyetleri. *Mavi Atlas*, 8(2), 412-426.

İnternet Kaynakları

https://www.academia.edu/50937384/Cumhuriyetin_Gumushane_Valileri (10.05.2025)

Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (10.05.2025)

<https://core.ac.uk/download/pdf/129512455.pdf> (10.05.2025).